

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Το θέατρο του Κάρολο Γκολντόνι: η εποχή του, η ζωή του, η δραματουργία του, η καινοτομία του, η επίδρασή του.

Η Βενετία της εποχής του

Το πρωί μια μικρούλα λειτουργία. Το απόγευμα μια μικρούλα παρτίδα στα χαρτιά. Το βράδυ ένα μικρούλι θηλυκό.

Massetta, bassetta, e donnetta.

Τον 18ο αιώνα η Βενετία εξακολουθεί να είναι μία μητρόπολη με μεγάλη οικονομική δύναμη ωστόσο, νέες εμπορικές δυνάμεις, η Αγγλία, η Γαλλία και η Ολλανδία έχουν σπάσει το μονοπώλιό της και η εποχή των μεγάλων κατακτήσεων έχει παρέλθει. Ταυτόχρονα, η φυσιογνωμία ολόκληρης της Ιταλίας αλλάζει με μεγάλη ταχύτητα. Η Ιταλία άλλωστε, μέχρι τον 19ο αιώνα είναι χωρισμένη σε αυτόνομες πόλεις που διοικούνται είτε από οικογένειες ευγενών όπως οι Μεδικοί στη Φλωρεντία, είτε από το παπικό κράτος όπως η Ρώμη, είτε από ξένους οίκους όπως οι Αυστριακοί (1707-1734) και στη συνέχεια οι Βουρβόνοι της Ισπανίας και ο Κάρολος ο Η΄ στη Νάπολη. Η Βενετία όμως, βρίσκει τον τρόπο να παραμένει ειρηνική: το λιοντάρι του Αγίου Μάρκου, σύμβολο της πόλης κρατάει το Ευαγγέλιο ανοιχτό, σημάδι ειρήνης.

Στην κορυφή της ιεραρχίας βρίσκεται ο Δόγης ενώ τη διοίκηση ασκεί το Μεγάλο Συμβούλιο αλλά και το περίφημο Συμβούλιο των Δέκα και οι Κρατικοί Ανακριτές. Τα μέλη της αριστοκρατίας συναγωνίζονται για τα υψηλότερα αξιώματα. Η αντίληψη που επικρατεί είναι πως κάθε Βενετός οφείλει, έχει χρέος, να βάζει πάνω απ' όλα το Κράτος. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο όποιος αποκτούσε υπερβολική φήμη ή επιδίωκε υπερβολική δύναμη κινδύνευε να βρεθεί στη φυλακή.

Η αριστοκρατία της Βενετίας προερχόταν από τους πρώτους εμπόρους, οι οποίοι είχαν πλουτίσει από τις ναυτιλιακές επιχειρήσεις τους. Ήταν η μόνη τάξη που διέθετε δικαίωμα ψήφου για την εκλογή του Δόγη και του Συμβουλίου και τον 18ο αιώνα διακρίνεται σε τρεις κατηγορίες: τις πλούσιες, τις μεσαίες και τις φτωχές οικογένειες, των αποστερημένων ευγενών. Τους τελευταίους τους αποκαλούσαν Barnabotti, γιατί κατοικούσαν στη συνοικία του Αγίου Βαρνάβα σε σπίτια που ανήκαν στο δημόσιο. Ως επίσημα μέλη της βενετικής αριστοκρατίας οι Μπαρναμπότι ήταν υποχρεωμένοι να ντύνονται κομψά με μεταξωτά υφάσματα και συνέχιζαν να διατηρούν τις θέσεις που κατείχαν στο Με-

γάλο Συμβούλιο, χάρη στον τίτλο τους. Ωστόσο, αρκετοί από αυτούς ήταν πια πολύ φτωχοί και δεν είχαν την κατάλληλη μόρφωση για να καταλάβουν οποιαδήποτε άλλη θέση εκτός απ' αυτές των χαμηλόβαθμων διοικητικών υπαλλήλων. Καθώς η κοινωνική τους θέση τους απαγόρευε να εργαστούν σαν τεχνίτες ή καταστηματάρχες πολλοί κατέληγαν να δραστηριοποιούνται σε φαύλες και παράνομες υποθέσεις. Κάποιοι άλλοι, ανήμποροι να τα καταφέρουν, κατέληγαν να ζουν με τη βοήθεια που προσφερόταν στους άπορους. Για αυτούς προβλέπονταν ειδικές ρυθμίσεις από το κράτος (όπως και δωρεάν στέγαση), υπό τον όρο όμως ότι θα παρέμεναν άγαμοι και άτεκνοι. Ωστόσο, ακόμη και οικογένειες της αριστοκρατίας οι οποίες εξακολουθούσαν να είναι οικονομικά εύρωστες αισθάνονταν σταδιακά κούραση από τη συνεχή πίεση που υφίσταντο προκειμένου να διατηρούν την εμφάνισή τους στο επιβεβλημένο ύφος, προϋπόθεση απαραίτητη για όποιον φιλοδοξούσε να καταλάβει υψηλά αξιώματα στην ιεραρχία. Έτσι, σε ολόκληρο τον 18ο αιώνα (και αρκετό από το 17ο), η Δημοκρατία διοικούνταν στην πραγματικότητα από σαράντα δύο μόνο οικογένειες, από τις οποίες προέρχονταν όλοι οι κατέχοντες σημαντικές θέσεις στην κυβέρνηση. Φυσικά, όλοι οι ευγενείς ήταν γραμμένοι στη Χρυσή Βίβλο, στο διάσημο libro d' oro.

Σε μια προσπάθεια ανανέωσης και προσέλκυσης νέου αίματος, ζωής και δυνάμεων στη συρρικνούμενη αριστοκρατία, οι θέσεις του Μεγάλου Συμβουλίου προσφέρθηκαν προς πώληση σε εγκεκριμένους και πλούσιους αστούς, ακόμη και σε περιστάσεις που δεν υπήρχε επείγουσα ανάγκη κεφαλαίων για τους τουρκικούς πολέμους. Το 1718, 127 Βενετοί αγόρασαν με τον τρόπο αυτό για τους εαυτούς τους και για τους απογόνους τους τον τίτλο του Πατρικίου, σε τιμή 100.000 δουκάτων ο καθένας. Το εντυπωσιακό είναι πως τα δύο τρίτα από τους αγοραστές ήταν έμποροι, οι οποίοι αμέσως μόλις αγόρασαν τους τίτλους εγκατέλειψαν την προηγούμενη ζωή τους καθώς το εμπόριο, αν και είχε διαδραματίσει έναν καθοριστικό ρόλο στην ιστορία της Βενετίας, δεν θεωρούνταν πια κατάλληλη απασχόληση για έναν ευγενή. Προτιμούσαν πλέον να ζουν από τα έσοδα που τους απέφεραν οι εκτάσεις γης που κατείχαν και τις οποίες επισκεπτόνταν τουλάχιστον δύο φορές τον χρόνο. Εκεί μάλιστα παραθέριζαν μεταφέροντας ολόκληρο το νοικοκυριό τους – οικογένεια και υπηρέτες, επίπλωση, βιβλία και πίνακες – στη βίλα τους η οποία θα ήταν ή σε στιλ Παλάντιο ή μαπαρόκ. Ο παραθερισμός στη Βενετία του 17ου και 18ου αιώνα αποτελούσε βασική και απαραίτητη δραστηριότητα των αριστοκρατών – στα όρια της εμμονής, οι οποίοι συνήθιζαν να καλούν στα σπίτια τους και άλλους για να περάσουν μαζί τις διακοπές προκειμένου να ξεφύγουν από τη ζέστη του καλοκαιριού αλλά και από τη μελαγχολία και την ανία του φθινοπώρου. Επέστρεφαν όταν άρχιζε και πάλι τη λειτουργία του το Μεγάλο Συμβούλιο και οι κοινωνικές δραστηριότητες τους καλούσαν πίσω στη Βενετία.

Η δεύτερη στη σειρά τάξη ήταν οι αστοί, οι οποίοι είχαν οικονομική δύναμη αλλά όχι πολιτική. Οι κάτοικοι της terraferma, δηλαδή της ηπειρωτικής γης γύρω από τη λιμνοθάλασσα, είχαν αποκτήσει ευμάρεια από την εκμετάλλευση της γης και της θάλασσας. Η τάξη αυτή λειτουργούσε και ως γέφυρα ανάμεσα στις δύο άλλες τάξεις και ανάλογα με τα συμφέροντά της έπαιρνε άλλοτε το μέρος της αριστοκρατίας και άλλοτε του λαού. Απουσίαζε δηλαδή μια ισχυρή πολιτική συνείδηση. Η αφρόκρεμα αυτής της μεσαιάς τάξης ήταν οι αυτόχθονες Βενετσιάνοι, οι κάτοικοι της νησιωτικής χώρας που ονομάζονταν cittadini originari δηλαδή γνήσιοι πολίτες. Αυτοί ασκούσαν τα διάφορα δημόσια λειτουργήματα, ήταν γραμμένοι στην Αργυρά Βίβλο (Libro d' argento) και είχαν πολλά κοινά συμφέροντα με την αριστοκρατία. Στη μεσαιά τάξη ανήκαν επίσης, οι έμποροι, οι ιδιοκτήτες βιοτεχνιών και οι ελεύθεροι επαγγελματίες όπως οι γιατροί και οι δικηγόροι.

Την τρίτη τάξη αποτελούσε ο λαός στην οποία ανήκαν οι εργάτες, οι τεχνίτες, οι υπάλληλοι, οι ναυτικοί, οι ψαράδες, οι γονδολιέρηδες, οι υπηρέτες, οι αγρότες. Ήταν άνθρωποι που δεν είχαν ανεπτυγμένη πολιτική συνείδηση όμως σέβονταν και αγαπούσαν την καθεστηκυία τάξη. Ακολουθώντας το πνεύμα της Βενετίας ήταν άνθρωποι εύθυμοι που αγαπούσαν τα θεάματα, τις διασκεδάσεις, σύχναζαν στα καφενεία και τα κρασοπωλεία και έπαιζαν χαρτιά χωρίς να νοιάζονται ιδιαίτερω για το αύριο. Στη Βενετία, σε αντίθεση σχεδόν με όλες τις άλλες πόλεις του 18ου αιώνα, όλοι οι άνθρωποι, όλοι οι κάτοικοι είναι κομμάτι των συνεχών εορταστικών εκδηλώσεων και των ψυχαγωγικών δράσεων.

Η Βενετία ήταν μια πόλη γεμάτη με πολυτέλειες άγνωστες σε άλλες πόλεις. Εύκολη επικοινωνία, καλοφωτισμένοι δρόμοι από φανάρια Π που το κόστος τους καλυπτόταν από μια επιπρόσθετη κλήρωση της Λοταρίας Π, συνθήκες υγιεινής, αστυνομικοί κανόνες που της παρείχαν ασφάλεια. Οι κάτοικοι της Βενετίας ζούσαν μέσα σε μια γενική ευφορία και ένα κλίμα ευθυμίας, αρκετά εύποροι ακόμα ή σε κάθε περίπτωση λιγότερο φτωχοί από άλλους. Η πόλη έσφυζε από ζωή και περιηγητές ήθελαν να δουν τη Βενετία από κοντά, υπήρχαν δυνατότητες για διασκέδαση νύχτα και μέρα ενώ ο κόσμος αναμειγνυόταν δίχως ενοχές. Τα μαγαζιά έμεναν ανοιχτά μέχρι τις δέκα το βράδυ, ορισμένα μέχρι τα μεσάνυχτα και άλλα δεν έκλειναν καθόλου. Τα μεσάνυχτα στη Βενετία δεν διέφεραν από το μεσημέρι: ταβέρνες ανοιχτές, πωλητές, ξενοδοχεία που ετοίμαζαν φαγητά και δείπνα. Ειδικά το καλοκαίρι, η πλατεία του Αγίου Μάρκου ήταν τόσο κοσμοπλημμυρισμένη τη νύχτα όσο και τη μέρα και ήταν συχνό το θέαμα άνθρωποι να τρώνε στα πεταχτά, σε παρέες εύθυμες συγκεντρωμένες, που ο καθένας είχε φέρει το πιάτο με το φαγητό του.

Επτά θέατρα, ριντότι και καζίνο όπου τα τυχερά παιχνίδια και ο τζόγος θριάμβευαν, εκατό περίπου καφενεία ήταν γεμάτα με χαρούμε-

νο κόσμο, άνδρες και γυναίκες από όλα τα κοινωνικά στρώματα. Εκδηλώσεις, εορτασμοί, επέτειοι και κάθε είδους θεάματα οργανώνονταν καθημερινά. Δεν υπήρχε ούτε μία μέρα σχεδόν που δεν γιορταζόταν ένας άγιος ή ένας ήρωας δεν είχε την τιμητική του. Σπάνια τα μπαλκόνια κατά μήκος του Μεγάλου Καναλιού δεν ήταν στολισμένα με ρούχα χρυσά και πλούσια χαλιά. Τραγουδούσαν στις πλατείες, στους δρόμους, στα κανάλια. Τραγουδούσαν οι έμποροι καθώς πουλούσαν τηνπραμάτεια τους, οι εργάτες που έφευγαν από τη δουλειά, οι γονδολιέρηδες. Το χαρακτηριστικό των Βενετσιάνων τον 18ο αιώνα ήταν η ευθυμία.

Φυσικά, το αποκορύφωμα των κάθε λογής εκδηλώσεων ήταν το Καρναβάλι, το πιο παρατεταμένο σε ολόκληρη την Ευρώπη, που διαρκούσε σχεδόν έξι εβδομάδες, από τα Χριστούγεννα έως και τη Σαρακοστή. Όλοι οι πολίτες της Βενετίας, από τον Δόγη μέχρι τη νεαρή υπηρέτρια είχαν το δικαίωμα να κυκλοφορούν μεταμφιεσμένοι στους δρόμους, να διατηρούν την ανωνυμία τους και να διασκεδάζουν, να συννευρίζονται, να κάνουν και να λένε ότι τους ευχαριστεί. Δημόσιες και ιδιωτικές διασκεδάσεις κάθε λογής πραγματοποιούνται: ναυτικές εκδηλώσεις με φόντο το Μεγάλο Κανάλι και τον όρμο του Αγίου Μάρκου αλληλοδιαδέχονται γιορτές της πόλης, κυρίως στην πλατεία του Αγίου Μάρκου και θεάματα σε διάφορες αίθουσες ή σε αυτοσχέδιες εξέδρες που έστηναν οι ηθοποιοί. Την Καθαρά Δευτέρα και την Τρίτη βεγγαλικά φώτιζαν τον βενετσιάνικο ουρανό ακόμη και τη μέρα. Κι όταν το Καρναβάλι έφτανε στο τέλος του, οι Βενετοί καταγίνονταν με μια σειρά άλλων εορτασμών με κάθε ευκαιρία αλλά και με τη μανία του παραθερισμού που διαρκούσε όλη την άνοιξη και όλο το καλοκαίρι. Ήταν τόσο σημαντικό το Καρναβάλι ώστε για παράδειγμα, όταν στις 13 Φεβρουαρίου του 1789 πέθανε ο Δόγης Polo Renier καθυστέρησαν να το ανακοινώσουν για να μην χαλάσουν τον εορτασμό του Καρναβαλιού. Έτσι ο θάνατός του έγινε γνωστός σχεδόν τρεις εβδομάδες αργότερα.

Στη Βενετία εκείνη την εποχή λειτουργούν 110 τυπογραφεία, γεγονός που την καθιστά ουσιαστικό κέντρο πολιτισμού καθώς συγγραφείς από την Ιταλία και το εξωτερικό τυπώνονται εκεί, είτε στη γλώσσα του πρωτοτύπου είτε σε μεταφράσεις και ολόκληρη η Ευρώπη εφοδιάζεται με τα σημαντικά έργα της επιστήμης και της λογοτεχνίας. Οι γόνοι της αριστοκρατίας στέλνονται στο εξωτερικό για σπουδές και εμπειρίες και μεταφέρουν στην πόλη τους τις ιδέες του Διαφωτισμού.

Οι τέχνες εξακολουθούν να βρίσκουν γόνιμο έδαφος στη Βενετία. Ο Antonio Lotti (Αντόνιο Λόττι, 1667-1740), ο Benedetto Giacomo Marcello (Μπενεντέτο Μαρτσέλο, 1686-1739), ο Baldassare Galuppi (Μπαλντασάρε Γκαλούπι, 1706-1785) και ο Antonio Lucio Vivaldi (Αντόνιο Βιβάλντι, 1678-1741) συνεχίζουν τη μεγάλη βενετσιάνικη μουσική παράδοση, που έχει μετατοπιστεί σε τέσσερα ορφανοτροφεία για έκθετα κορίτσια. Ο Αντόνιο Βιβάλντι από το 1703 μέχρι λίγο πριν από τον θάνατό

του το 1741 ήταν μαέστρο ντι καπέλα στο ορφανοτροφείο Πιετά. Ο Giambattista Tiepolo (Τιέπολο, 1696-1770) φιλοτεχνούσε τους θόλους και τα ταβάνια της Βενετίας με θρησκευτικά θέματα και βέβηλους μύθους. Ταυτόχρονα δημιουργούν ο Giovanni Battista Piazzetta (Πιατσέτα, 1682-1754), ο Rosalba Zuanna Carriera (Ροζάλμπα Καριέρα, 1673-1757), ο Alessandro Longhi (Αλεσάντρο Λόνγκι, 1733-181), ο Giovanni Antonio Canal γνωστός ως Canaletto (Καναλέτο, 1697-1768), ο Francesco Guardi (Φραντζέσκο Γκουάρντι, 1712-1793) και ο φίλος του Γκολντόνι, ο Pietro Longhi (Πιέτρο Λόνγκι, 1701-1785).

Οι Βενετσιάνοι λατρεύουν επίσης τα παιχνίδια και κυρίως τα χαρτιά. Μικρά διαμερίσματα που διατηρούσαν οι πλούσιοι ευπατρίδες για να αναπαύονται και να χαίρονται τις χαρές της ζωής ανέμελα – συχνά μετατρέπονταν σε χαρτοπαικτικές λέσχες, τα casini. Ήταν υποχρέωση όποιου ήθελε να κατέχει τον τίτλο του ανθρώπου που ζει καλά να έχει ένα τέτοιο μικρό διαμέρισμα κοντά στην πλατεία του Αγίου Μάρκου για τέτοιες συναθροίσεις φίλων για «συζήτηση», δηλαδή για παιχνίδι. Κάθε ένα από αυτά τα καζίνο λειτουργούσε με τους δικούς του όρους: άλλα όλο το χρόνο άλλα μόνο την περίοδο του καρναβαλιού, άλλα πρόσφεραν και γεύματα, άλλα ήταν δημόσια άλλα πιο κλειστά, ενώ ακόμη και γυναίκες μπορούσαν να είναι ιδιοκτήτριές τους.

Ήταν μια πραγματική μανία και ο τζόγος ήταν πολύ καλά οργανωμένος: καθημερινά παίζονταν πολύ υψηλά ποσά και μπορούσαν να παίζουν άνδρες και γυναίκες. Μάλιστα, από το 1638 λειτουργούσε με κυβερνητική άδεια το περίφημο Ridotto προκειμένου να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα και τις καταχρήσεις του ιδιωτικού τζόγου – ιδρύοντας ουσιαστικά το πρώτο δημόσιο καζίνο του δυτικού κόσμου. Το ριντότο λειτούργησε σε μία πτέρυγα του Παλάτσο Ντάντολο στην οδό Vallarossa κοντά στην Εκκλησία του Σαν Μοϊζέ και έκλεισε οριστικά το 1774 προς μεγάλη απογοήτευση και πόνο των βενετσιάνων, όταν με νόμο του το Μεγάλο Συμβούλιο προσπαθούσε να περιορίσει την εξάπλωση της ανηθικότητας. Το επίσημο ριντότο υπήρξε πρόβλημα για την παράλληλη λειτουργία των casini.

Οι κάτοικοι της Βενετίας, ακολουθώντας το παράδειγμα των αρχόντων τους, εντρυφούσαν τώρα στην πλέον άθρη εποχή ολόκληρης της ιστορίας τους. Ομολογουμένως, η Γαληνοτάτη ποτέ δεν είχε εμφανίσει το βαθμό του θρησκευτικού πάθους που επιδείκνυαν κατά περιόδους οι περισσότεροι γείτονές της, στην Ιταλία και στην Ευρώπη. Πρέπει να σημειωθεί ότι ήταν η μόνη ανάμεσα σε όλα τα κράτη της Καθολικής Ευρώπης που δεν οδήγησε ποτέ στην πυρά ούτε έναν αιρετικό.

Η Εκκλησία ήταν επιεικής με την κοινή γνώμη, διαμορφώνοντας τους κώδικες και τις αρχές της ανάλογα με τους πολυάριθμους, ακριβείς κανόνες για την επίσημη λατρεία και διέθετε μεγάλη ανεκτικότητα προς τους πολίτες της Βενετίας και τη σχέση τους με αυτήν και την πί-

στη. Η θρησκευτική ζωή των Βενετών διεπόταν από πολλές εξωτερικές πρακτικές, προσαρμοσμένες σε κάθε ιδιωτική ή δημόσια περίπτωση. Τα μοναστήρια ήταν τόποι κοσμικών συναντήσεων όπου οι μοναχές μπορούσαν και απολάμβαναν τις χαρές της ζωής. Δίνονταν χοροί μεταμφιεσμένων, συγκεντρώνονταν να ακούσουν μουσικές, δέχονταν επισκέψεις.

Στη διάρκεια των δύο προηγούμενων αιώνων, όταν το μεγαλύτερο μέρος της Ευρώπης ταλαιπωρήθηκε από θρησκευτικές συγκρούσεις, μόνο η Βενετία είχε διατηρήσει μια μετριοπαθή, ουμανιστική νοοτροπία που είχε ξεπηδήσει από την Αναγέννηση. Είχε επιτρέψει στην κοινότητα των Ελλήνων ορθοδόξων να έχουν τη δική τους εκκλησία (τον Άγιο Γεώργιο των Ελλήνων, Σαν Τζόρτζιο ντέι Γκρέτσι, που εγκαινιάστηκε το 1561), στους Εβραίους τις συναγωγές τους στα Γκέτο, στους μουσουλμάνους το τζαμί τους στο Φοντάκι ντέι Τούρκι. Οι Αρμένιοι είχαν ιδρύσει το 1707 το μοναστήρι τους στο νησί του Σαν Λαζάρο. Ως εκ τούτου, είχε αποκτήσει μια φήμη ανεκτικότητας που με τη σειρά της την κατέστησε κέντρο τόσο της φιλελεύθερης φωτισμένης σκέψης, όσο και της διάδοσής της – μέσω των εκδοτικών της οίκων – χαρίζοντας στο Πανεπιστήμιο της Πάδοβας (καθώς δεν υπήρχε κάποιος μέσα στη λιμνοθάλασσα), αίγλη απaráμιλλη στην Ευρώπη.

Έχει υπολογιστεί ότι ήδη από τον 16ο αιώνα το 51% των Βενετών αριστοκρατών παρέμεναν ανύπαντροι, ενώ το 17ο αιώνα το ποσοστό ανέβηκε στο 60% και τον 18ο πια αιώνα στο 66%. Η εξήγηση για το φαινόμενο αυτό, από το οποίο δεν ξέφυγαν ούτε οι Δόγηδες της Δημοκρατίας (μόνο οι τέσσερις σε σύνολο δεκατεσσάρων στο διάστημα ενός αιώνα, 1675-1775, υπήρξαν παντρεμένοι) είναι απλή: η οικογένεια έπρεπε να εξασφαλίσει μεν τη συνέχειά της αλλά και τον πλούτο της. Ως εκ τούτου, ένας γιος – συνήθως ο νεότερος – έπρεπε να παντρευτεί και να αποκτήσει αρκετούς νόμιμους αρσενικούς κληρονόμους για να εκπληρώσει την πρώτη απ' αυτές τις απαιτήσεις. Οι υπόλοιποι όμως γιοι θα παρέμεναν ανύμφευτοι – ή τουλάχιστον άτεκνοι – εμποδίζοντας έτσι τον κατακερματισμό του πλούτου.

Η επιβεβλημένη αυτή αγαμία των ανδρών εξηγεί και τον μεγάλο αριθμό των επαγγελματιών εταίρων στη Βενετία. Οι εταίρες ήταν κομψές και αξιαγάπτες, έτοιμες να ικανοποιήσουν όλα τα γούστα και να διασκεδάσουν τους συντρόφους τους. Εξηγεί επίσης, και τον αριθμό των «ορφανοτροφείων» και των γυναικείων μονών καθώς τα κορίτσια της αριστοκρατίας ήταν αυτά που δέχονταν το μεγαλύτερο πλήγμα και τις σκληρές συνέπειες αφού δεν ήταν εύκολο να βρουν σύζυγο. Εκτός του ότι πολλοί από τους αριστοκράτες δεν παντρεύονταν, πολλοί άλλοι προτιμούσαν μια σύζυγο που να προέρχεται από τα πολύ πιο εύρωστα αστικά στρώματα κάνοντας ένα γάμο που θα τους επέτρεπε να ζήσουν μια άνετη ζωή. Για πολλά λοιπόν κορίτσια δεν υπήρχε άλλη επιλογή από το ενδυθούν το μοναχικό σχήμα και να βρουν διέξοδο σε μια γυναι-

κεία μονή. Η διέξοδος αυτή δεν είχε να κάνει επομένως με το αίσθημα πίστης αλλά με μια λύση ανάγκης. Έτσι μπορούμε να κατανοήσουμε και το γεγονός πως οι γυναικείες μονές είχαν μια σχετικά κακή φήμη, αφού οι μοναχές δέχονταν επισκέψεις, διασκεδάζαν και χαρτόπαιζαν αντί να μονάζουν, να προσεύχονται και να νηστεύουν. Ο Carpin αναφέρει χαρακτηριστικά, τον ανταγωνισμό που ξέσπασε ανάμεσα σε τρεις γυναικείες μονές εξαιτίας της άφιξης ενός νέου εκπροσώπου του Πάπα. Και οι τρεις ιεροί τόποι επιθυμούν η ερωμένη του ιεράρχη να προέρχεται από αυτούς.

Οι γυναίκες είναι παρούσες στη ζωή αυτής της πόλης σε μια εποχή που ολόκληρη η Βενετία ερωτοτροπεί. Προσεγμένες, κομψές, αγαπούν τα λούσα και την πολυτέλεια, διασκεδάζουν, παρακολουθούν παραστάσεις στο θέατρο, χαρτοπαίζουν και ακολουθούν τη γαλλική μόδα μετά μανίας. Αυτή η μανία της πολυτέλειας και της επίδειξης αναγκάζει την πολιτεία ορισμένες φορές να πάρει μέτρα που είναι εντυπωσιακά σε σχέση με την απόλυτη ελευθερία που ζει η πόλη. Για παράδειγμα, σύμφωνα με νόμο που εκδόθηκε στις 18.3.1732 απαγορευόταν στις κυρίες να κρατούν πολύ ακριβές βεντάλιες ή σύμφωνα με άλλον νόμο της 26ης/1/1750 απαγορευόταν να προσφέρονται στις επισκέψεις ροφήματα που η συνολική αξία τους ξεπερνούσε το ένα δουκάτο.

Αν μια γυναίκα είχε την τύχη να ανήκει σε εκείνες που θα παντρευτούν τότε μπορούσε να έχει μια πολύ ευχάριστη και διασκεδαστική ζωή. Στη Βενετία όχι μόνο δεν υπήρχε νομοθεσία για την απιστία αλλά αντιθέτως, σχεδόν την υποστήριζε. Κάθε γυναίκα που σεβόταν τον εαυτό της και ήθελε να διατηρήσει την κοινωνική της θέση έπρεπε να αποκτήσει έναν *cicisbeo*, ή όπως αλλιώς τον αποκαλούσαν «*cavalier servente*» δηλαδή έναν «ευγενικό συνοδό». Αυτός ο συνοδός ήταν στο πλάι της στην εκκλησία, στον περίπατο, στο θέατρο, στη λέσχη, έτοιμος να της προσφέρει τις υπηρεσίες του: να της προσφέρει το μπράτσο του, να της κρατήσει το προσευχητάριο, να καλέσει τη γόνδολα, να φροντίσει για την εμφάνισή της. Δεν ήταν ένας ζιγκολό αλλά ένας επίσημος συνοδός με τον οποίο εμφανιζόταν και σε κοινωνικές εκδηλώσεις αφού, ο, συνήθως μεγαλύτερος και απασχολημένος, σύζυγός της σπανίως θα εμφανιζόταν μαζί της. Ο τσιτσιμπέος μπορούσε να μπαίνει στα διαμερίσματά της χωρίς προειδοποίηση ενώ ο επίσημος σύζυγός της έπρεπε να χτυπήσει. Επίσης, η κυρία διατηρούσε τη δυνατότητα να αντικαταστήσει τον τσιτσιμπέο της όποτε ήθελε. Άλλωστε, με τόσους νεαρούς εργένηδες το να βρεθεί ένας αντικαταστάτης ήταν κάτι εύκολο και με ελάχιστο κόστος.

Όμως, δεν ήταν μόνο οι τσιτσιμπέοι που μπορούσαν να αντικατασταθούν. Το ίδιο ίσχυε και για τους συζύγους. Μια από τις όψεις της βενετικής ζωής που εξέπληττε περισσότερο τους επισκέπτες της πόλης, ήταν η συχνότητα με την οποία ακυρώνονταν οι γάμοι και το πόσο απλή

και συνηθισμένη ήταν μια τέτοια διαδικασία.

Η παιδεία και η εκπαίδευση των νεαρών βενετσιάνων ήταν πολύ σημαντική. Ο θεμέλιος λίθος για το κοινωνικό και οικογενειακό σύστημα ήταν η υπακοή. Το παιδί αρχικά είχε τους γονείς, μετά τους δασκάλους του και πάντοτε τον εξομολόγο του, οι οποίοι το καθοδηγούν. Το παιδί όφειλε να ακολουθεί το παράδειγμα όλων των άλλων μελών της οικογένειας και να υποτάσσεται στον αρχηγό της οικογένειας. Τα παιδιά διδάσκονταν τρόπους για το πως να συμπεριφέρονται, πως να μιλούν και πως να κινούνται με κομψότητα και χάρη. Η ευγένεια, η «gentilezza», διδασκόταν στους πολίτες όλων των τάξεων. Προσπαθούσαν να είναι αρεστοί, να κρύβουν κάθε δυσαρέσκεια πίσω από ένα χαμόγελο, να μην ενοχλούν και να μην τους ενοχλούν. Να κάνουν μόνο όσα, \square λόγια κινήσεις και πράξεις \square , θα ευχαριστούσαν αυτούς που τους βλέπουν ή τους ακούν.

Οι αριστοκρατικές οικογένειες συνήθιζαν να εμπιστεύονται για τη μόρφωση των παιδιών τους κάποιον ηγούμενο που έπρεπε να τα προετοιμάσει για το σχολείο, διδάσκοντάς τους τα πρώτα στοιχεία Λατινικών. Ακολουθώς τα παιδιά συνήθως συνέχιζαν τις σπουδές τους σε σχολεία κληρικών. Σχολές εμπορίου και ναυσιπλοΐας, δημόσιες ομιλίες σχεδόν πάνω σε κάθε τομέα της επιστήμης και της γνώσης αποδεικνύουν το ενδιαφέρον της Πολιτείας για όλες τις τάξεις της Βενετίας. Αντίστοιχο ενδιαφέρον και οργάνωση υπήρχε στις δημόσιες υπηρεσίες, την παιδεία, την περίθαλψη, τη δικαιοσύνη, σε ένα σύστημα που συνεχώς αναδιαμορφωνόταν προκειμένου να βελτιώνεται.

Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι στη Βενετία οι εγκληματικές πράξεις ήταν ελάχιστες όπως και οι μονομαχίες.